

Dělnické třídy – existují ještě?

Robert Misik je přední rakouský publicista a komentátor. Přinášíme ukázkou z jeho knihy *Falešní přátelé obyčejných lidí*, která v českém překladu vyšla u Friedrich-Ebert-Stiftung. Ke stažení v digitální či k objednaní v tištěné formě je zadarmo na stránkách www.fesprag.cz

Publicista Robert Misik

konců často přichází chudoba a se vzrůstající diverzitou navíc klesá podobnost obyvatel, což oslabuje nitky dřívějšího pocitu sounáležitosti. Přítomnost přistěhovalců se tak do jisté míry stává ukazatelem vlastního sestupu a současně se šíří dojem, že přistěhovalci to mají snazší. Údajně mohou švindlovat, zatímco stará pracující třída dodržuje pravidla, a proto končí s prázdnotou. Navíc se oficiálně oslavuje multikulturalita a dělá se toho spousta pro integraci, což u stále frustrovanějších dělníků vzbuzuje dojem, že se starají – a tím mají na mysli stát, elity, média – o všechny ostatní, jen ne o ně. „Protože vládně pocit, že jsou upřednostňováni cizinci, cítí se sami degradováni a v důsledku toho degradují cizince,“ shrnují výsledky velkého dotazování výzkumníci z berlínského Progressivního centra.

„Přál bych si... politiku pro Rakušany,“ říká Christian. Popelář patří k několika obyvatelům Vídně, které režisérka Ulli Gladiková přes rok doprovázela, když natáčela film *Inland* (Tuzemsko). Christian žije ve Favoriten, klasické vídeňské dělnické čtvrti. „Čtvrť je v tureckých rukou,“ říká. Trnem v oku mu nejsou pouze turečtí holiči a zelináři, ale i nezaměstnaní, ať už cizinci, nebo původní obyvatelé. Zatímco dřív politika ještě zajišťovala plnou zaměstnanost, od určité doby podle něj akceptuje masovou nezaměstnanost a do nezaměstnaných „prostě jen leje podporu. Tak jsem si řekl: já vstávám, pracuju jak blázen, a nakonec se peníze lijou do druhých. Tak jsem začal volit FPÖ“. Jiná žena pracovala v jednom obuvnickém řetězci a těsně před padesátkou ji vyhodili. Napsala stovky žádostí o práci, už ale žádnou nenašla. „Když

tě zaměstnají na deset hodin, musíš odpracovat dvacet, kde jsou odbory? Je to všechno na hovno. Na hovno. Celý život jsi pracovala a pak se tě prostě zbaví.“ Od extrémně pravicové FPÖ si slibuje, že „se víc zasadí za dělníky a zaměstnance, za ty dole“.

Vídeň, východní Londýn a Ohio jsou od sebe vzdáleny tisíce kilometrů, jsou to celkem rozdílné kouty, pokud jde o sociální strukturu, politickou kulturu a historii, a hlavně o míru deklasovanosti. A přesto se příběhy, zkušenosti, očekávání, hodnoty a normy skryté za jejich vyprávěním navzájem docela podobají.

Popelář i programátor

„Dělnická třída“ se však už moc neříká. Je spojena s třídním bojem a marxismem, na rozdíl od pojmu „dělnická pozice“. Kdo pracuje na dělnické pozici, vykonává manuální práci. Tak je tomu v automobilovém průmyslu, zato u poslíčků, kteří se pachtí s roznáškou balíků, spíš ne. To jsou zaměstnanci, někdy dokonce osoby samostatně výdělečně činné, tedy de facto zaměstnanci v překérním poměru, kteří jsou de iure živnostníci. Ani o pokladních v supermarketu nebo prodávácích v pekárně bychom neřekli, že jsou „na dělnické pozici“. To anglická „working class“ má mnohem širší význam. Spadají do ní drobní zaměstnanci, ale i prodavačky, dokonce se k ní mohou počítat i učitelé.

Tyto úvahy nemají za úkol rajtovat na pojmech nebo si hrát se slovíčky. Zamýšlíme-li se nad pracující třídou, ihned narazíme na to, že se k ní nehlásí lidé, kteří k pracující třídě objektivně patří. To ovšem znamená, že jim chybí pojem pro to, kdo jsou, a tím i pojem pro sounáležitost s ostatními. Příčinou izolace je už sama absence označení vlastní skupiny.

Často slyšíme, že dělnická třída už neexistuje, protože už není tou starou, kompaktní dělnickou třídou sestávající hlavně z mužů, kteří brzy ráno vstávali, hnali se do práce v dlouhých zástupech (nebo se kodrcali v továrních autobusech) a pak po tisících vykonávali u strojů manuální práci. Existuje sice ještě těžká, manuální, stresující, špinavá, fyzicky náročná nebo i psychicky namáhavá práce, ale kompaktnost ustoupila mnohotvárnosti. Do jisté míry je to ovšem zřejmá iluze, údajná kompaktnost dělnické třídy pravděpodobně nikdy neexistovala (i když byl vůdčí postavou dělnictva tovární dělník). Přesto

bychom si měli ujasnit, koho můžeme mít na mysli, když dnes mluvíme o pracující nebo dělnické třídě.

Dělníky v Mercedesu ve Stuttgartu nebo v MANu ve Steyru. Kuchaře v naší oblíbené restauraci. Učitelku ve školce. Prodáváče v supermarketu, ženy, které doplňují regály. Sanitáře a sanitářky v nemocnici. Muže, který nám opravuje topení. Pracovníky na stavbě, od zedníka po stavební dozor. Mechatronika ve středně velké exportní firmě. Polskou uklízečku. Popeláře a řidiče autobusu. Učitele na základní škole. Mladou ženu v callcentru. Techničku v telekomunikační společnosti. Kluky, kteří sbírají a nabíjejí elektrické koložky. Programátory a designery, kteří sedí celé hodiny v kanceláři u počítače. Překérně zaměstnanou zpracovatelku údajů. Učně ve vídeňské městské části Simmering. Řidiče kamionu. Mladou holku na částečný úvazek ve fastfoodu. Řidiče vysokozdvizného vozíku. Pokrývače. Zaměstnance elektrárny, kteří pokládají vedení, ženy a muže od Telekomu, kteří v domech roztahují širokopásmové připojení. Postrkavače balíků v Amazonu. Sekretářku. Průvodčí v Deutsche Bahn. Španělského prodáváče v hipsterské pekárně. Brigádníka na sklizni. Celodenní pečovatelku z Bulharska. Nezaměstnaného padesátníka, který dělá už třetí nesmyslnou rekvalifikaci. Člověka uvězněného v prekaritě, který se nějak probíjí. Alkoholika, který už to vzdal. To

Sondy Revue vám ve spolupráci s nadací přináší seriál článků zaměřených na témata, o kterých se v ČR nediskutuje a nepíše.

všechno je pracující třída – ale bez společné historie a historek, které by si mohli vyprávět. To je docela široký záběr, i pokud jde o příjem: pokladní chodí domů možná s 900 eury čistého měsíčně, kvalifikovaná pracovnice v BMW si přijde téměř na 3000. A nejsou to jen různé profese, individuální biografie a ekonomické situace. Ti lidé mají i různé hodnoty a také jiné sebepojetí v závislosti na tom, kde žijí. V centru města, nebo na periferii. Na venkově. V maloměstě. Jedině utváří jejich prostředí, okolí, lidé, s nimiž vyrůstají, normy, které se do nich vtělují. Jsou to samé rozdílné příběhy, které dohromady nedrží žádné společné vyprávění. Proč by vůbec měli mít tak rozdílní lidé něco jako společnou identitu, něco, co by jim dovolovalo považovat se přinejmenším za podobné lidi se srovnatelnými životními situacemi, problémy a nadějami? A proč by ještě navíc měli sdílet hodnoty a normy, určité morální pohledy na věc?

Střední, nebo pracující třída?

Ekonomicky se neoproletářské poměry dokážou zahryznout až hluboko do středních vrstev. Zrovna v kreativních oborech, jejichž příslušníci si myslí, že jsou kulturně na výši, jsou dobře vzdělaní a nabízejí žádané kompetence, se práce často odvádí za málo peněz a bez jakéhokoli zajištění, navíc je to práce „na palici“ a schopnostem těchto lidí se přímo vysmívá – od clickworkera po programátorku aplikací. Jen jejich sebepojetí „kreativců“ nebo „buržoazní bohémů“ jim brání v tom, aby se viděli jako součást velké, široké, vykořisťované pracující vrstvy. S „obyčejnými lidmi“ přece nemají nic společného, dělí je kulturní distanc (často jen iluzorní).

Jednotlivé třídní pozice mají víc kulturního než ekonomického kapitálu (třeba mladí lidé v cool branžích), jiné zase více ekonomického než kulturního (třeba vědeckotechnický střední management v průmyslu, který dobře vydělává, počítá se ale spíš k „normálním smrtelníkům“). Lidové třídy jsou v mnoha ohledech heterogenní. Přesto asi uděláme dobře, když v nich budeme vidět moderní odnože lidových tříd a neuklidíme je za rozmlžený pojem „střední třídy“. Skládají se ze skutečně chudých lidí, těžce zkoušených prekaritou, z vědeckotechnických pracovníků, kvalifikovaných dělníků a dělnic a z různých pracovníků ve službách. Je to zkrátka pestrobarevná skupina těch, kteří se neřadí k „upper middle classes“ nebo k úzké příjmové elitě (horním pěti až šesti procentům) a k superbohatým, tedy k proslulému nejbohatšímu procentu.

To, zda je člověk spokojený se stávajícím systémem, anebo zda má pocit stísněnosti a bezmoci jako výše citované hlasy, závisí silněji než na příjmu (příčemž i s ním je to samozřejmě spojeno) na míře existenčního zajištění, kterou člověk pociťuje. Často dokonce jen na okolí, třeba na stavu čtvrti, kde žije. Sora-Institut zkoumal ve velké studii politické postoje různých dělnických prostředí v Rakousku. Výsledky lze shrnout zhruba takto: desetina těchto zaměstnanců je tak nashťvaná, že vidí v systémech nepřítele. Třetina je tak spokojená, že je pevnými, přesvědčenými občany a občankami liberální, pluralitní demokracie. A mezi těmito dvěma póly se nacházejí všechny možné stupně, od celkem nashťvaných přes demokraticky laděné, ale lehce nespokojené. Tyto skupiny odlišuje hlavně pocit jistoty nebo nejistoty. Bylo by nesprávné předpokládat, že „dělníci“ jsou dnes všichni chyceni v pasti nespokojenosti, ohnutí pod tlakem, ubíjeny stresem, a tím pádem „zuří“. O některých to říct lze, ne však o všech. Mluvíme zde o 40, možná jen o 30 procentech pracujících tříd. Rozhodně ne o všech. Na to bychom neměli zapomínat, když si pokládáme otázku, jak myslí a co si myslí „obyčejní lidé“. Odpověď zní: nemyslí si všichni totéž.

